

Nr 20.

Ankom till riksdagens kansli den 20 april 1920 kl. 1/2 2 e. m.

Första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 20, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående beredande av möjlighet för folkskollärare att genom självstudier förvärva kompetens för viss undervisning i fortsättningsskolor.

I en inom andra kammaren av herr *Berglund* väckt motion, nr 279, hemställes, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta utreda, på vad sätt staten kunde bereda möjlighet för folkskolans lärare att genom självstudier förvärva kompetens för undervisning i arbets- och medborgarkunskap i fortsättningsskolan samt till riksdagen inkomma med de förslag, vartill denna utredning kan föranleda, och för vilkas genomförande riksdagens medverkan är erforderlig.

Till stöd för sitt yrkande har motionären bland annan anført:

»1918 års riksdags beslut om praktiska ungdomsskolor håller nu på att förverkligas. Arbetet härmed går dock på grund av flera ogynnsamma omständigheter ej så raskt man kunde önska. Den kanske största svårigheten är bristen på kompetenta lärare. Vid reformens genomförande stod det klart för statsmakterna, att man i mycket stor utsträckning måste använda sig av folkskolans lärare även i de blivande fortsättningsskolorna. Men det var också klart, att detta ej kunde ske utan att nödig kompetens förefunnnes. Särskilt gäller detta de s. k. yrkesbestämda fortsättningsskolorna, där ämnet arbetskunskap av folkskollärarna kräver en utbildning, som seminarierna ej meddelat. Riksdagen har därför beviljat medel till kurser för utbildande av lärare i olika grenar av arbetskunskap. — — —

Bihang till riksdagens protokoll 1920. 12 saml. 1 und. 13 häft. (Nr 20.)

Men även i en annan av fortsättningsskolans ämnesgrupper är det nödvändigt att göra det möjligt för lärarna att förvärva undervisningskompetens. Jag avser härmed medborgarkunskap, vilken grupp som bekant ingår i såväl den allmänna som den yrkesbestämda fortsättningsskolans program. Ty det är icke troligt att hela lärarekåren vid den egentliga folkskolan kan utan vidare anses äga nödig kompetens för undervisning i medborgarkunskap för att fortsättningsskolan skall infria de förväntningar, man i detta avseende ställer på henne.»

Motionären anser, att de kurser, som genom statsmakternas försorg inrättas, ej räcka till för utbildande av tillräckligt antal lärare, samt framhåller, att en del lärare av olika anledningar sakna möjlighet att deltaga i dessa kurser, vilka därjämte äro förenade med dryga utgifter för statskassan.

»Skulle ej», fortsätter motionären, »målet kunna vinnas med enklare medel och utan så stora uppoffringar? En lätt framkomlig väg skulle kunna byggas på lärarnas självstudier. Genom statens, skolmyndigheternas, försorg skulle utarbetas en handbok för självstudium, innehållande studieplaner med anvisningar för studiernas bedrivande och förteckning å litteratur. Vidare skulle möjlighet beredas för dem, som bedrivit dylikt självstudium, att genom tentamen inför härför särskilt utsedda personer erhålla vitsord över de förvärvade kunskaperna. Detta vitsord skulle ligga till grund vid inspektörernas och skolöverstyrelsens prövning av kompetensen.

Prövningen av de förvärvade kunskaperna skulle kunna ske t. ex. av de lärare, som sköta undervisningen vid de av staten anordnade utbildningskurserna. Man kan även tänka sig, att denna tentamen ägde rum inför lärare vid lantbruks-, trädgårds-, handels-, skogs- och husmodersskolor, tekniska och industriella utbildningsanstalter eller inför hushållningssällskapens tjänstemän och erkänt framstående utövare av olika yrken.»

De med dylik prövning förenade kostnaderna borde enligt motionärens mening bestridas med statsmedel.

I avseende på motiveringen hänvisas i övrigt till motionen.

Andra kammarens första tillfälliga utskott har efter erhållen remiss av motionen anfört följande:

*Andra
kammarens
första till-
fälliga
utskott.*

»Innan utskottet går att uttala sig om den föreliggande motionen, vill utskottet lämna en kort redogörelse för de åtgärder, som redan vidtagits för utbildning av lärare till ifrågavarande fortsättningsskolor.

I anledning av kungl. proposition till 1918 års riksdag jämte i ärendet väckta motioner beviljade riksdagen på extra stat för år 1919 till utbildningskurser för lärare vid fortsättningsskolor ett reservationsanslag av 60,000 kronor. Genom detta anslag avsågs att bereda medel för utbildning

av lärare särskilt i ämnet arbetskunskap inom de nya obligatoriska fortsättningskolorna av 1918 års typ.

Medelst detta anslag ha under år 1919 genom överstyrelsens försorg anordnats sammanlagt 13 kurser, därav 6 med undervisning i jordbruk, 2 med undervisning i jordbruk och skogsbruk, 1 i bergsbruk och järnhantering, 1 i sågverks- och trämasseindustri, 1 i handel, 1 i hushållsgöromål och 1 i kvinnlig slöjd. Med ett undantag ha samtliga dessa kurser varit begynnelsekurser, på vilka under 1920 komma att följa fortsättningskurser för samma deltagare. Kurserna ha enligt skolöverstyrelsens uppfattning varit väl planlagda och omfattats med stort intresse av deltagarna.

Vidare har 1919 års lagtima riksdag på framställning av Kungl. Maj:t å extra stat för 1920 till samma ändamål beviljat dels ett reservationsanslag av 155,000 kronor, dels ock till bestridande av för nämnda kurser under år 1920 på grund av dyrtiden förorsakade ökade kostnader ett förslagsanslag av högst 15,000 kronor. Med understöd av dessa medel skulle enligt beräkning under år 1920 kunna anordnas 35 kurser, därav 8 fortsättningskurser och 12 begynnelsekurser i jordbruk med binärningar, 2 fortsättningskurser och 4 begynnelsekurser i industriundervisning samt 1 fortsättningskurs och 2 begynnelsekurser i handelsundervisning, 1 fortsättningskurs och 2 begynnelsekurser i hushållsgöromål samt 1 fortsättningskurs och 2 begynnelsekurser i sömnad.

För anordnande under år 1921 av dylika kurser äskas i årets statsverksproposition under åttonde huvudtiteln ett reservationsanslag på extra stat av 300,000 kronor. Under nämnda år skulle inalles 48 kurser anordnas, därav 23 fortsättningskurser och 25 begynnelsekurser.

För varje deltagare i sådan kurs har utgått stipendium å 25 kronor för vecka, om deltagaren icke är bosatt i kursorten, och å 12 kronor 50 öre, därest han är där bosatt. I statsverkspropositionen föreslås emellertid en höjning av dessa stipendier till resp. 35 kronor och 17 kronor 50 öre.

Under förutsättning, att kurser anordnas enligt 1921 års plan även under åren 1922—1924, skulle med sistnämnda års utgång c:a 2,200 lärare på denna väg hava utbildats för den uppgift, varom här är fråga. Till dessa kommer givetvis något antal personer, som av skolöverstyrelsen på grund av annan utbildning eller praktisk verksamhet förklarats äga behörig kompetens.

I sammanhang härmed torde böra framhållas, att i årets statsverksproposition föreslås på extra stat för 1921 ett reservationsanslag av 80,000 kronor för inrättande av en yrkespedagogisk centralanstalt, som skulle anordnas i huvudsaklig överensstämmelse med ett av skolöverstyrelsen i ärendet framlagt förslag. Visserligen avser den här omnämnda anstalten i första

hand utbildande av lärare för de egentliga yrkesskolorna, men man torde kunna förutsätta, att de där utbildade lärarna skola bliva väl skickade att jämväl meddela undervisning i fortsättningsskolor med industriell yrkesbetoning.

I fråga om de här relaterade, för utbildande av lärare i fortsättningsskolor planerade åtgärderna vill utskottet anmärka, att det ännu ej torde vara möjligt bedöma, huruvida det kan låta sig göra att anordna så stort antal kurser, som påräknats. Det torde nämligen vara ovisst, *dels* huruvida det blir möjligt att för alla dessa kurser anskaffa lämpliga ledare och lärare, och *dels* huruvida till kurserna komma att anmäla sig erforderligt antal deltagare, helst under nu rådande lärarebrist tusentals skolor måste nöja sig med oexaminerade eller redan pensionerade vikarier. För sistnämnda skolor torde lärarefrågan beträffande blivande fortsättningsskolor för en rätt lång tid framåt helt enkelt vara olöslig.

Då utskottet slutligen går att yttra sig om det av motionären framställda yrkandet, vill utskottet framhålla, att redan nu skolöverstyrelsen kan meddela behörighet för undervisning i arbetskunskap åt lärare, som styrkt sig äga härför erforderlig kompetens, och att beträffande undervisning i medborgarkunskap endast erfordras vitsord av vederbörande statens folkskoleinspektör om duglighet för denna undervisning. Redan med nuvarande bestämmelser möter det alltså icke bestämda hinder för en folkskollärare att genom självstudier förvärva kompetens för undervisning i fortsättningsskola.

Frågan blir då, om från det allmännas sida något kan och bör göras för att underlätta dessa självstudier, och delar då utskottet motionärens mening, att staten bör träda stödjande och hjälpande emellan. Detta synes lämpligast kunna ske *dels* genom tillhandahållande av studieplaner med studie- och litteraturanvisningar och *dels* genom beredande av möjlighet att inför särskilt utsedda lämpliga personer få de förvärvade kunskaperna prövade och vitsordade. Sålunda erhållet vitsord kunde sedan läggas till grund vid skolöverstyrelsens och inspektörernas kompetensprövning. Här förordade studieplaner och prövningar borde i första hand avse ämnena medborgarkunskap och jordbrukskunskap, inom vilka ämnesområden folkskolans lärare torde äga största förutsättning att genom självstudier förvärva kompetens. Möjligen borde för erhållande av behörighet till undervisning i yrkeskunskap jämväl förutsättas någon tids deltagande i praktiskt arbete inom det yrkesområde, som avses.

Utskottet vill emellertid starkt betona, att genom här ifrågasatta åtgärder något sänkande av kompetenskraven ej får ske. Genom självstudier förvärvad utbildning måste stå i full nivå med den utbildning,

som vinnes genom deltagande i av staten anordnade kurser. Skall detta krav uppfyllas, måste därför provningen göras fullt effektivt samt beträffande arbetskunskap ej inskränkas till enbart muntligt förhör utan jämväl omfattas skriftliga prov samt praktiska övningar och beräkningar etc., motsvarande dem, som vid statens kurser förekomma. Det är då också självfallet, att provningen bör anförtros endast åt fullt kvalificerade personer samt regleras genom noggrannast möjligt givna föreskrifter.

Ordnandet av hela den angelägenhet, varom här är fråga, synes böra uppdragas åt skolöverstyrelsen.

Gent emot motionärens uttalade mening, att staten genom särskilda premier skulle uppmuntra lärare att genom självstudier förvärva här åsyftad kompetens, ställer sig utskottet synnerligen tveksamt. Däremot anser utskottet det självfallet, att staten borde bestrida de med provningen förenade kostnaderna.

I anslutning till vad sålunda anförts, får utskottet hemställa, att andra kammaren måtte på så sätt bifalla den väckta motionen, att kammaren för sin del ville besluta, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att det täcktes Kungl. Maj:t taga under övervägande, huruvida ej genom tillhandahållande av studieplaner med studie- och litteraturanvisningar lärarnas självstudier för förvärvande av kompetens för undervisning i fortsättningsskola måtte underlättas samt på vad sätt genom statens försorg vitsord över dessa genom självstudier förvärvade kunskaper må kunna vinnas.»

Andra kammaren biföll sitt utskotts hemställan, varefter ärendet överlämnades till första kammaren, som hänvisade detsamma till sitt första tillfälliga utskott.

Ett av de förnämsta villkoren för framgång i fortsättningsskolans arbete är otvivelaktigt, att densamma tillförsäkras dugliga lärare i tillräckligt antal. Redan vid fortsättningsskolereformens genomförande betonades ock, att denna angelägenhet var av den största vikt. Särskilt gällde detta det i den yrkesbestämda fortsättningsskolan centrala ämnet arbetskunskap, enär det förtroende skolan kunde komma att tillvinna sig, till stor del vore beroende just av resultatet av denna undervisning.

För tillgodoseende av sitt lärarbehov äro fortsättningskolorna i stor utsträckning hänvisade till folkskolans lärare, vilka genom sin föregående utbildning och verksamhet i åtskilliga avseenden äga goda förutsättningar för att övertaga undervisningen i dylika skolor. Redan från början har det emellertid stått för statsmakterna klart, att om syftemålet med fortsättningsskolornas upprättande skulle kunna nås, särskilda anstalter måste vid-

Utskottet.

tagas för folkskollärarnas fortbildning i de till nämnda skolor hörande ämnen, i vilka nödiga insikter icke kunna förvärfvas vid seminarierna. Såsom av andra kammarens utskott erinrats, har ock för detta ändamål av riksdagen anvisats särskilda anslag.

Bristen på kompetenta lärare är dock ännu synnerligen stor och torde om icke andra åtgärder vidtagas icke heller för lång tid framåt kunna afhjälpas.

Uppenbarligen måste det alltså vara ett betydande statsintresse att söka jämna vägen för dem, som vilja vinna den för behörighet att undervisa i fortsättningsskola erforderliga kompetensen.

Den av andra kammarens utskott anvisade utvägen skulle enligt utskottets mening säkerligen verksamt befrämja rekryteringen av fortsättningsskolans lärarkår och anser sig utskottet för den skull böra giva den sitt förord, dock med betoning av att utskottet icke anser behöfligt eller ens lämpligt, att staten genom särskilda premier uppmuntrar lärare att genom självstudier förvärva här åsyftad kompetens. Däremot anser utskottet i likhet med andra kammarens utskott att de med prövningen förenade kostnaderna böra bestridas av statsmedel.

Utskottet vill slutligen framhålla, att syftemålet med motionen givetvis snabbare vinnes, om möjligheten till förvärfvande av ifrågavarande kompetens beredes även andra än folkskollärare, exempelvis praktiska yrkesutövare. Det torde kunna tagas för givet att detta även utan särskild hemställan från riksdagens sida vid ordnandet av förevarande angelägenhet beaktas.

På grund av det anförda får utskottet hemställa,

att första kammaren måtte biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut.

Stockholm den 20 april 1920.

På utskottets vägnar:

TH. BORELL.

Närvarande vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet: herrar *Borell*, friherre *Barnckow*, *Carl Johansson*, *Isak Svensson*, *Jespersion*, *Grevesmühl* och *Lind*.